

Vanja Borš*

**BRONISŁAW MALINOWSKI:
DEUS EX MACHINA ANTROPOLOGIJE**

Sažetak

Svrha je ovog, popularizirajućeg, rada osvrnuti se i prikazati temeljne, ali i neke manje poznate, biografske podatke jednog od najznačajnijih antropologa Bronisława Malinowskog, i to u kontekstu podsjećanja na 130 godina od njegova rođenja. Stoga, u radu se prije svega prati njegovo školovanje, utjecaji, istraživačko i edukacijsko djelovanje. Također, kratko su prikazani osnovni doprinosi Malinowskog antropologiji, odnosno njegov koncept funkcionalizma i sudioničko opažanje.

Ključne riječi: *Malinowski, socio-kulturna antropologija, funkcionalizam, sudioničko opažanje*

1. Uvod

Britanski antropolog poljskog podrijetla Bronisław Kasper Malinowski jedan je od najznačajnijih antropologa uopće, te se, uz Alfreda Radcliffe-Browna, često naziva ocem socijalne antropologije. S obzirom na to da se ove godine navršava 130 godina od njegova rođenja, ali i s obzirom na, neugodnu!, činjenicu kako u Hrvatskoj gotovo da i nema tekstova što se bave ovim izrazito značajnim znanstvenikom i njegovim stvaralaštvom, želja je ovim, prije svega popularizirajućim, radom približiti barem neke detalje iz njegova života, kao i glavne doprinose antropologiji, a što se nadam da može potaknuti na daljnja istraživanja, ili na, ako ništa drugo, čitanje ostavštine ovog važnog mislitelja.

---

* Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, HR-10 000 Zagreb, vbors@ffzg.hr

U svakom slučaju, u vrijeme kada se antropologija gotovo zasićuje teoretiziranjem i tumačenjem tzv. foteljaša (kabinetskih antropologa) različitih izvještaja s terena, odnosno kada doživljava svojevrsnu krizu identiteta, Malinowski se pojavljuje kao *deus ex machina*, te ne samo što postaje vodećom figurom antropologije nego je i usmjerava i osuvremenjuje elementima što su velikim dijelom i danas aktualni. Uostalom, kao što će se u ovom prikazu moći uočiti, ako se njegov antropološki razvoj/put promatra kao svojevrsni obred prijelaza (odvajanje/odlazak-prijelaz/iskušenje-uključivanje/povratak), Malinowski se pojavljuje, odnosno etablira, kao arhetipska figura heroja¹, ili, kako to Kuper (1983) navodi, proroka.

2. Biografska skica

Kao jedinac ugledne i, nekada bogate, aristokratske obitelji (imali su i vlastiti grb) sveučilišnog profesora slavenske filologije i folklorista Lucjana F. J. Malinowskog i Józefy Eleonory Malinowske (rođ. Łackich), Bronisław Malinowski rođen je 7. travnja 1884. godine u Krakovu, što je tada pripadao Austro-Ugarskoj Monarhiji (Murdock, 1943; Firth, 1960; Panof, 1979; Wayne, 2002; Barnard, 2004; Thornton i Skalník, 2006; Moore, 2009).

Od obitelji i bliskih prijatelja od milja zvan Bronio i, rjeđe, Bronek, Malinowski osnovnu i, uglednu, srednju školu («Kralj Jan III. Sobieski») završava u rodnom gradu, iako je zbog boležljivosti (patio je od dišnih i vidnih smetnji) bio onemogućen redovito pohađati nastavu, tako da je vrlo često podučavan i u vlastitom domu (Firth, 1960; Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006).

---

¹ Slikovitije, primjerice, imamo heroja (Malinowski) što napušta svakodnevicu i dolazi u područje (gotovo rajsko) neviđenih i začuđujućih stvari (Trobrijand), prolazi kroz razne poteškoće i krize (zbog Prvog je svjetskog rata obilježen neprijateljskim strancem, doživljava stanja: krize identiteta, beznadežnosti i sl.), no uspješno ih savladava, te povratkom, s tajanstvene i uzbuđujuće pustolovine, bližnjima (kolegama/icama i studentima/cama) daruje razne blagodati (vrijedna etnografska iskustva i uvide, nove koncepte, egzotične artefakte i sl.) (usporedi s npr. Campbell, 2004).

S obzirom na to da mu otac umire (od srčana udara) kad je imao 14 godina, glavni teret brige i odgoja preuzima majka, i njezina obitelj, s kojom putuje diljem Europe, ali i u Alžir, na Kanarske otoke itd., prije svega u svrhu oporavka, odnosno poboljšanja zdravlja (Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006). Dakle, već je u mladosti mnogo putovao (posebnu je ljubav, u to vrijeme, razvio prema Italiji, Njemačkoj i Francuskoj), dok je školske praznike s užitkom provodio u Zakopaneu i okolnim Tatrama (Wayne, 2002).

Na čuveno se Jagiellońsko sveučilište², što je ne samo najstarije u Poljskoj nego i jedno od najstarijih sveučilišta na svijetu, Malinowski upisuje 1902. godine, te kao dijete negdašnjeg sveučilišnog profesora dobiva posebnu stipendiju za studiranje (Thornton i Skalník, 2006). Na studiju se prvotno zainteresirao za prirodne znanosti (prije svega matematiku i fiziku, a posebice za stvaralaštvo austrijskog fizičara i filozofa Ernsta W. J. W. Macha), dok kasnije svoju pažnju temeljno usmjerava prema filozofiji (bio je pod podosta snažnim utjecajem filozofije njemačkog filozofa Friedricha W. Nietzschea) i psihologiji (Kuper, 1983; Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006).

Inače, Krakov (smješten na jugu Poljske, uz rijeku Vislu) jedan je od najstarijih poljskih gradova, te stoljećima predstavlja važno središte umjetničkog, znanstvenog i gospodarskog života regije. Stoga, ne čudi što intelektualno nemiran, znatiželjan i znanja željan Malinowski studentske dane provodi u stimulatívnoj atmosferi, odnosno krećući se u intelektualnom miljeu, i to prije svega među umjetnicima (Thornton i Skalník, 2006; Moore, 2009). Neki su od njegovih bliskih prijatelja/ica iz tog razdoblja, kasnije poznati poljski intelektualci, npr.: književnik, fotograf, slikar i filozof Stanisław Ignacy Witkiewicz i slikar, filozof i matematičar Leon Chwistek (s kojima je najčešće aktivno diskutirao o različitim filozofskim temama, te pisao pjesme, drame, dnevnik i imaginarne znanstvene eseje), zatim književnik, prevoditelj i liječnik Tadeusz Boy-Żeleński, književnik Tadeusz Szymborski, filozof i književnik Jerzy

---

² *Uniwersytet Jagielloński*

Żułowski i njegova supruga, književnica, Kazimiera, kao i brat Zygmunt, što je bio aktivist i političar (Thornton i Skalník, 2006).

Na spomenutom je Jagiellońskom sveučilištu doktorirao (*summa cum laude*) 1908. godine, u području matematike, fizike i filozofije, i to s disertacijom *O načelu ekonomije mišljenja*³, u kojoj, pretežito, kritički razmatra epistemologiju njemačko-švicarskog filozofa Richarda H. L. Avenariususa i spomenutog Ernsta Macha (Kuper, 1983; Firth, 1960; Wayne, 2002; Barnard, 2004; Thornton i Skalník, 2006; Moore, 2009). Zanimljivo je istaknuti kako već i u disertaciji ističe da je za društvene znanosti pozitivistički diskurs nužan, ali ne i dovoljan (Thornton i Skalník, 2006), te time izravno iskazuje svoju senzibiliziranost prema integralizmu a što kasnije postaje karakterističnim za njegov diskurs. Također, u to mu doba, za vrijeme jednog od oporavaka od bolesti, u ruke dolazi drugo izdanje Frazerove *Zlatne grane*⁴, čije mu čitanje budi »...prvu ljubav prema etnologiji...« (Malinowski, 2002:xiii), ali mu služi i za usavršavanje znanja engleskog jezika (Firth, 1960; Barnard, 2004).

Zainteresiran za antropologiju, Malinowski nakon doktoriranja odlazi na Sveučilište u Leipzigu⁵ (također jedno od najstarijih sveučilišta na svijetu, a na kojem mu svojevremeno i otac stječe doktorat) gdje oko dvije godine (tri semestra) studira ekonomiju (*Volkswirtschaft*) i psihologiju (*Völkerpsychologie*) (Murdock, 1943; Panof, 1979; Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006). Upravo je ovdje pod snažnim uplivom učenja njemačkog psihologa, medicinara i filozofa Wilhelma Wundta⁶, što je značajno dodatno djelovao na njegov interes prema socio-kulturnoj antropologiji, ali ga je i senzibilizirao važnošću holističkog i ahistorijskog pristupa pri proučavanju zajednica (Eriksen i Nielsen, 2001; Thornton i Skalník, 2006). Isto tako, pažnju mu privlači i istraživanje tzv. primitivne ekonomije njemačkog

---

³ *O zasadzie ekonomii myślenia*

⁴ *The Golden Bough*

⁵ *Universität Leipzig*

⁶ Između ostalog, utemeljitelja svojstvena koncepta *Völkerpsychologie*.

Bronisław Malinowski: deus ex machina...

ekonomista Karla Büchera, što mu je tada kao i Wundt bio profesor (Murdock, 1943; Malinowski, 2002; Thornton i Skalník, 2006).

Malinowski se 1910. godine definitivno odlučuje za antropologiju, smatrajući kako mu ista zaokružuje i integrira dosadašnja istraživanja i interese (Wayne, 2002). Stoga, nakon što je dobio stipendiju, odlazi u London gdje, kao postdiplomac, studira na Londonskoj školi ekonomije⁷, te se uključuje u istraživanja na čuvenom Britanskom muzeju⁸ (Murdock, 1943; Firth, 1960; Panof, 1979; Barnard, 2004; Moore, 2009). Tijekom tog razdoblja često navraća u Poljsku, kako bi posjetio majku i bliske prijatelje/ice, te piše (na poljskom) recenzije knjiga (između ostalog i kritičku recenziju Frazerove *Totemizam i egzogamija*⁹), kao i svoju prvu, i jedinu izvorno na poljskom jeziku napisanu, knjigu (što je objavljena 1915. godine u Krakovu) *Osnovna vjerovanja i oblici društvenog uređenja*¹⁰ (Kuper, 1983; Thornton i Skalník, 2006). Osim toga, u to je vrijeme napisao i nekoliko predavanja i radova na engleskom i njemačkom, dok na temelju istraživanja etnografske građe, koje započinje još za vrijeme studija u Leipzigu (Panof, 1979), 1913. godine objavljuje knjigu *Obitelj među australskim Aboridžinima: sociološka studija*¹¹ (Thornton i Skalník, 2006). U svakom slučaju, akademske godine 1913./1914. po prvi put počinje (povremeno) držati i predavanja, na Odsjeku za sociologiju Londonske škole ekonomije, i to na kolegijima: Primitivna religija i socijalna diferencijacija¹² te Socijalna psihologija¹³ (Firth, 1960).

Može se istaknuti kako su u to vrijeme na antropološki diskurs Malinowskog temeljno utjecali njegovi profesori na Londonskoj školi ekonomije: britanski etnolog i medicinar

---

⁷ *London School of Economics*

⁸ *British Museum*

⁹ *Totemism and Exogamy*

¹⁰ *Wierzenia pierwotne i formy ustroju społecznego*

¹¹ *The Family Among the Australian Aborigines: A Sociological Study*

¹² *Primitive Religion and Social Differentiation*

¹³ *Social Psychology*

Charles G. Seligman, koji mu je bio svojevrsan zaštitnik¹⁴, finski filozof i sociolog Edvard A. Westermarck, pa i sociolog Leonard T. Hobhouse. Također, bez obzira na čest kritički odmak, njegova cjeloživotna inspiracija bio je i škotski antropolog James G. Frazer¹⁵, dok su svojevrsan utjecaj imali i britanski antropolog, psiholog i medicinar W. H. R. Rivers te britanski antropolog i biolog Alfred C. Haddon (Murdock, 1943; Firth, 1960; Wayne, 2002). Osim toga, veoma je snažan utjecaj na Malinowskog imalo i učenje (prije svega pragmatizam i funkcionalizam) američkog psihologa, filozofa i medicinara Williama Jamesa (Panof, 1979).

U velikoj mjeri zahvaljujući spomenutom Seligmanu, Malinowski je 1914. nagrađen stipendijama što mu omogućuje putovanje na terenski rad na Novoj Gvineji (Firth, 1960; Panof, 1979; Wayne, 2002). Na to putovanje odlazi u ulozi tajnika britanskog etnologa Roberta R. Mareta (Kuper, 1983; Moore, 2009), a uz ostale antropologe što su, kao i Maret, putovali u Australiju na godišnji skup Britanske udruge za promicanje znanosti¹⁶, s njima putuje i, spomenuti, bliski prijatelj iz mladosti Stanisław I. Witkiewicz, i to u ulozi crtača i fotografa (Thornton i Skalník, 2006). Vrijedi navesti kako upravo u to vrijeme upoznaje i britanskog antropologa Alfreda Reginalda Radcliffe-Browna (tada se još zvao Alfred Reginald Brown), koji mu pruža vrijedne naputke o istraživanju na terenu, odnosno o etnografiji (Firth, 1960).

Prije dolaska na Novu Gvineju, Malinowski se u kolovozu 1914. zaustavlja u Australiji, gdje na spomenutom godišnjem sastanku Britanske udruge, u Melbourneu, prezentira svoj rad »Temeljni problem religijske sociologije«¹⁷ (Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006). Upravo ovdje (u Australiji) doznaje o izbijanju Prvog svjetskog rata, te je kao građanin Austro-

---

¹⁴ Između ostalog, njemu posvećuje svoje kapitalno djelo *Argonauti zapadnog Pacifika* (vidjeti Malinowski, 2002).

¹⁵ Uostalom, jedan je od posljednjih radova Malinowskoga kritička studija Frazerovih stavova (vidjeti Malinowski, 1960).

¹⁶ *The British Association for the Advancement of Science*

¹⁷ *A Fundamental Problem of Religious Sociology*

Ugarske Monarhije obilježen neprijateljskim strancem, bez dozvole za povratak u Europu. Srećom, prije svega zahvaljujući uglednim kolegama, dopušteno mu je ostati u Australiji, i to kako bi se posvetio etnografskom radu; dapače, od Odjela vanjskih poslova Britanske zajednice naroda¹⁸ dobiva financijsku podršku za svoja istraživanja (Panof, 1979; Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006; Moore, 2009).

Napokon, na Novu Gvineju dolazi u rujnu 1914., te iščekujući, oko četiri tjedna, u gradu Port Moresbyju, brod za istok surađuje s poznatim papuanskim kazivačem Ahuivom Ovom (od poznatijih antropologa, surađivao sa Seligmanom, a kasnije i Francisom E. Williamsom) (Firth, 1960). Ovdje se rastaje od bliskog prijatelja Witkiewicza, koji se odlučio vratiti u Europu kako bi se, kao ruski Poljak, borio na strani Rusije, a što Malinowski baš i nije ponajbolje prihvatio (Wayne, 2002; Thornton i Skalník, 2006).

Dakle, prvo je etnografsko istraživanje na Novoj Gvineji, prema sugestiji Seligmana, uglavnom proveo među domorocima na otoku Mailu, otoku Toulon, a nakratko je svratio i na otok Woodlark (ovdje se, u ožujku 1915. u selu Dikoyas, Malinowski prvi put susreće s razmjenom darova za koju kasnije saznaje da je dio institucije *kula* prstena¹⁹, a koju je detaljno istražio, analizirao i prvi put na velika vrata²⁰ detaljno predstavio u *Argonautima zapadnog Pacifika: izvještaj o urođeničkoj poduzetnosti i pustolovini u arhipelazima melanezijske Nove Gvineje*²¹) (Firth, 1960; Malinowski, 2002). Nakon toga, u ožujku se 1915. vraća u Australiju, blizu Adelaide, kako bi se, prije svega financijski, pripremio za daljnje

---

¹⁸ *Commonwealth Department of External Affairs*

¹⁹ *Kula* prsten (krug, pohod, razmjena i sl.) predstavlja polu-trgovinski i polu-ceremonijalni sustav razmjene na Novoj Gvineji (na kopnu i preko mora (međuotočno)) gdje se temeljno razmjenjuju predmeti prestiža (prije svega, narukvice i ogrlice od školjaka).

²⁰ Naime, 1920. u časopisu *Man* objavljuje članak »Kula: cirkulirajuća razmjena dragocjenosti na arhipelagu istočne Nove Gvineje«.

²¹ *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*

ekspedicije. Vrijeme koristi i za pisanje o iskustvima svojih dosadašnjih istraživanja, i to pod nadzorom australskog antropologa i sveučilišnog profesora Edwarda C. Stirlinga, kod kojega je i odsjeo, ali koji mu je u to vrijeme bio i velika podrška. Uostalom, kao rezultat tog rada, zahvaljujući Stirlingu, prvo etnografsko istraživanje Malinowskog, opisano u članku »Domoroci Mailua«²², objavljuje časopis *Transactions and Proceedings of the Royal Society of South Australia*, dok je kopija istog poslana u Veliku Britaniju (Murdock, 1943; Panof, 1979; Malinowski, 2002; Wayne, 2002).

Iako je planirao, prema Seligmanovoj želji, ići u predio Mambare, otoke Dobu (kasnije ga je posjetio proučavajući *kula* prsten) i Rossel, u svibnju iste godine (1915.), Malinowski se, uz pomoć i dozvolu spomenute australske vladine institucije (Odjela vanjskih poslova Britanske zajednice naroda), zaustavlja na Trobrijandskom otočju gdje ostaje do svibnja 1916. (Firth, 1960; Kuper, 1983). Upravo ovdje, velikim dijelom učeći na propustima istraživanja među domorocima Mailua, usavršava svoju etnografsku metodu sudioničkog opažanja po kojoj kasnije postaje slavan (Kuper, 1983).

Malinowski 1916. stječe na Londonskoj školi ekonomije titulu D. Sc. (»viši doktorat«) iz antropologije, i to uglavnom zahvaljujući spomenutim: knjizi *Obitelj među australskim Aboridžinima* i članku »Domoroci Mailua« (Murdock, 1943; Firth, 1960; Panof, 1979; Wayne, 2002). Iste je godine u publikaciji *Journal of the Royal Anthropological Institute* objavljen njegov članak »Baloma: duhovi mrtvih na Trobrijandskom otočju«²³, u kojem, između ostalog, pruža mnoštvo vrijednih informacija za etnografe/kinje početnike/ce (Panof, 1979). Dok u jesen 1916., za vrijeme odmora u Australiji, upoznaje šest godina mlađu, crvenokosu, Elsie Rosaline Masson, s kojom će se nekoliko godina kasnije oženiti (Wayne, 2002).

---

²² *The Natives of Mailu*

²³ *Baloma: The Spirits of the Dead in the Trobriand Islands*

Drugu ekspediciju na Trobrijandsko otočje poduzima od listopada 1917. do listopada 1918., a gdje 1918. doznaje da mu je umrla majka, što ga je, posebice s obzirom na spomenutu vezanost, podosta pogodilo (Thornton i Skalník, 2006). U svakom slučaju, na Trobrijandu je, sve skupa, proveo oko trideset mjeseci²⁴ (Barnard, 2004), te je, bez obzira na povremena krizna stanja (utučenosti, usamljenosti, beznađa, očajja, bijesa, seksualnih frustracija i sl.) (Panof, 1979; Malinowski, 2002; Wayne, 2002), stekao dragocjena iskustva, ali i iskristalizirao svoj antropološki diskurs.

Malinowski se u listopadu 1918. vraća u Australiju, gdje neko vrijeme živi u Melbourneu, dok se 6. ožujka 1919. ženi sa, spomenutom, australskom bolničarkom Elsie R. Masson (drugom kćeri škotskih doseljenika Mary (rođ. Struthers) i Davida Ormea Massona, profesora kemije na Sveučilištu u Melbourneu²⁵), a s kojom će kasnije imati tri kćerke: Jozefu, Wandu i Helenu (Murdock, 1943; Firth, 1960; Wayne, 2002).

U veljači se 1920., prilikom povratka u Europu sa suprugom (oboje nakon Drugog svjetskog rata dobivaju poljsko državljanstvo), zbog straha od tuberkuloze, nastanjuje oko godinu dana na Tenerifeu, Kanarsko otočje, a gdje u travnju 1921. piše predgovor *Argonautima zapadnog Pacifika* (objavljuje ih sljedeće godine), svakako jednom od najznačajnijih antropoloških djela uopće (Firth, 1960; Panof, 1979; Malinowski, 2002; Wayne, 2002).

S obzirom na to da odbija mjesto predavača na Jagiellońskom sveučilištu, Malinowski se 1922. vraća u Veliku Britaniju gdje na Londonskoj školi ekonomije predaje do 1938. I to, prvo vrijeme (1921.-1922.) kao povremeni predavač na Odsjeku za etnologiju, držeći predavanja Sociologija i ekonomija nekih otočnih zajednica²⁶, dok je, 1922.-1923., imenovan

---

²⁴ Naravno, postoje mnoge mistifikacije oko njegova boravka na Novoj Gvineji, tako da neki kritičari navode da je sve skupa bio tek devet mjeseci, dok sam Malinowski (2002) u predgovoru *Argonautima zapadnog Pacifika* navodi kako je na arhipelazima Nove Gvineje, u okvirima spomenute tri ekspedicije, proveo oko dvije godine.

²⁵ *The University of Melbourne*

²⁶ *The Sociology and Economics of Some Island Communities*

predavačem socijalne antropologije, predavajući: Rana vjerovanja i socijalna diferencijacija²⁷, Društvena organizacija australskih Aboridžina²⁸ i Ekonomija primitivnih naroda²⁹. U to vrijeme surađuje i s litavsko-britanskim sociologom Morrisom Ginsbergom, i to na kolegiju Primitivni mentalitet³⁰. Godine 1924. imenovan je izvanrednim profesorom antropologije Sveučilišta u Londonu³¹, dok dvije godine kasnije, po prvi put, posjećuje Sjedinjene Američke Države, gdje nakratko obilazi i Pueblo Indijance. U konačnici, 1927., kao redoviti profesor, osniva i preuzima prvu katedru antropologije na Sveučilištu u Londonu.

Britansko državljanstvo Malinowski dobiva 1931., dok je slobodnu studijsku godinu (*sabbatical*), 1931.-1932., s obitelji proveo na jugu Francuske, u Tamarisu (Murdock, 1943; Firth, 1960). Općenito, slobodno je vrijeme, prije svega ljetno razdoblje, provodio sa svojom obitelji u vili u Oberbozenu, Južni Tirol (na 1.221 metara nadmorske visine), ili putujući Europom (Firth, 1960).

Godine 1933. predavao je na Sveučilištu Cornell³² (SAD), dok u svibnju sljedeće godine putuje u Južnu Afriku, i to kako bi sudjelovao na konferenciji o obrazovanju. Put u Afriku koristi i za obilazak, od srpnja do listopada iste godine, svojih učenika/ca (npr. Audrey I. Richards, Hildu B. Kuper) što su radili/e na terenu južne i istočne Afrike, ali i kako bi i sam proveo kraća antropološka istraživanja među narodima: Svazi, Bemba, Chagga, Masai, Kikuyu i Maragoli (Murdock, 1943; Firth, 1960; Kuper, 1983).

Supruga mu Elsie umire 1935., desetak godina nakon prvih simptoma bolesti (koja je 1928. pouzdano dijagnosticirana kao multipla skleroza), a što ga je podosta rastužilo (Wayne,

---

²⁷ *Early Beliefs and Social Differentiation*

²⁸ *Social Organization of Australian Aborigines*

²⁹ *Economics of Primitive Peoples*

³⁰ *Primitive Mentality*

³¹ *University of London*

³² *Cornell University*

2002). Dok, sljedeće godine na Sveučilištu Harvard³³, prilikom proslave tristote godišnjice njegova postojanja, kao delegat Sveučilišta u Londonu, Malinowski dobiva počasnu titulu D. Sc. (Murdock, 1943; Firth, 1960; Panof, 1979).

Osim navedenog, predavao je i na sveučilištima u Ženevi, Beču, Rimu i Oslu, a bez obzira na to što je predavao različite teme uvijek se referirao na svoja iskustva s istraživanja na Trobrijandu, kojima se vraća i u svojim djelima (Firth, 1960; Kuper, 1983). U svakom slučaju, isticao se kao vrlo aktivan i inspirativan predavač, sokratovske tradicije, te je utjecao i odgojio generacije kasnije veoma poznatih antropologa/inja³⁴ (Firth, 1960; Kuper, 1983; Barnard, 2004).

Godine 1938., tijekom još jedne slobodne studijske godine (*sabbatical*), Malinowski odlazi u SAD, gdje je dočekaio i početak Drugog svjetskog rata, zbog kojeg kasnije odgađa povratak u Europu. Prvo je vrijeme živio u Tusconu, Arizona, i to, prije svega, kako bi poboljšao svoje zdravlje³⁵, koje je bilo sve lošije, zatim, od 1939. do 1941., kao gostujući profesor, predaje na Sveučilištu Yale³⁶, dok ljetni raspust 1940. i 1941., sve skupa oko osam mjeseci, provodi sa Zapotecima Oaxaca (Meksiko), i to istražujući njihov seljački tržišni sustav (Murdock, 1943; Firth, 1960; Barnard, 2004). Također, 6. lipnja 1940., u SAD-u, ženi se s britanskom likovnom umjetnicom Annom Valettom Hayman-Joyce, poznatijom kao Valetta Swann (Murdock, 1943; Firth, 1960).

---

³³ *Harvard University*

³⁴ Neki/e su od poznatijih antropologa/inja što ih je u tom razdoblju poučavao: njegovi prvi studenti M. F. Ashley-Montagu, Sir Edward E. Evans-Pritchard i Sir Raymond W. Firth (što mu je bio, može se reći, i najvjerniji sljedbenik) (Evans-Pritchard, 1951; Kuper, 1983), zatim Audrey I. Richards, Hortense Powdermaker, Lucy P. Mair, Segfried F. Nadel, Herbert Ian P. Hogbin, Meyer Fortes, Phyllis Kaberry, Sir Edmund R. Leach, Hilda B. Kuper itd.

³⁵ Tijekom je života podosta pazio na svoju ishranu, te je redovitim vježbama i dugim šetnjama održavao svoje tijelo i kondiciju (Firth, 1960 itd.).

³⁶ *Yale University*

Iako se smatrao kozmopolitom³⁷, nije se sramio svojih poljskih korijena tako da ne čudi što, zgrožen ratnim razaranja svoje rodne grude, 1942. godine, s uglednim poljskim znanstvenicima/ama i umjetnicima/ama osniva Poljski institut umjetnosti i znanosti Amerike³⁸ a čiji je bio i prvi predsjednik (Firth, 1960; Wayne, 2002).

Naposljetku, Bronisław Malinowski, kojeg poznavatelji/ce opisuju kao maštovitu, osjetljivu, suptilnu, romantičnu i strastvenu osobu, složene osobnosti, sklonu tjeskobi i kontradiktornosti, snažnog intelekta, ponekad ekscentričnu, i veoma netolerantnu prema glupanima, umire 16. svibnja 1942. od srčanog udara (kao i pokojni mu otac nekoliko desetljeća ranije), vrlo brzo nakon što je početkom godine imenovan za stalnog profesora na Yaleu. Nekoliko je dana kasnije pokopan na groblju Evergreen, u New Havenu, Connecticut (Murdock, 1943; Firth, 1960; Wayne, 2002, Barnard, 2004).

3. Bio-kulturni/psihološki funkcionalizam i sudioničko opažanje

Mnoštvo je doprinosa Malinowskog znanosti, i to ne samo antropologiji (npr. značajan je doprinos lingvistici), no ovom bih prilikom ukratko istaknuo dva temeljna: 1) njegov koncept funkcionalizma³⁹, odnosno bio-kulturni/psihološki funkcionalizam i 2) sudioničko opažanje.

---

³⁷ S druge strane, bez obzira na to što je odrastao u katoličkom okružju, uglavnom se deklarirao humanistom i, protiv volje, agnostikom (Wayne, 2002).

³⁸ *Polish Institute of Arts and Science of America*

³⁹ Funkcionalizam se unutar antropološkog diskursa pojavljuje u prvim desetljećima dvadesetog stoljeća, prije svega, kao reakcija na evolucionizam, difuzionizam i historicizam. Općenito govoreći, funkcionalizam, što sve fenomene nastoji objasniti u okvirima njihove funkcije ili svrhe, ljudsko društvo/kulturu promatra kao živi organizam, odnosno u svome pristupu koristi biološkima analogijama. Tako se društvo/kultura promatra kroz metaforu živog organizma, socio-kulturne institucije (srodstvo, religija, brak itd.) preko metafore tjelesnih organa, dok su pojedinci i pojedinke analogni živim stanicama organizma. Temeljna je poanta polazište kako se društvo/kultura (kao i živi organizam) održava i djeluje kroz funkcionalan međudodnos i međuzavisnost svih svojih konstitutivnih dijelova, odnosno da se treba promatrati i tumačiti u svojoj cijelosti, a ne preko pojedinih, izdvojenih, elemenata. Dakle, ovaj, prije svega atemporalni (sinkroni), pristup ističe holistički diskurs pri istraživanju.

1) Funkcionalizam Bronisława Malinowskog, što ga na velika vrata uvodi u svom klasiku *Argonauti zapadnog Pacifika*, svoju pažnju temeljno usmjerava na polazište kako društvo/kultura sa svojim institucijama postoji da bi se zadovoljile biološke, psihičke i socio-kulturne ljudske potrebe, odnosno polazi od toga da se svaka karakteristika društva/kulture može objasniti na temelju sedam temeljnih potreba svakog čovjeka (Murdock, 1943; Malinowski, 1960; Panof, 1979; Langness, 1987; Barnard, 2004; Moore, 2009 itd.).

Tih su sedam univerzalnih (bioloških) potreba i njihovi odgovarajući socio-kulturni odgovori (zadovoljenja) (Malinowski, 1960:91): 1) metabolizam → prehrambena služba (intendantura), 2) reprodukcija → srodstvo, 3) tjelesna udobnost → sklonište, 4) sigurnost → zaštita, 5) kretanje → aktivnosti, 6) rast → obuka i 7) zdravlje → higijena.

Naravno, zadovoljenje temeljnih (primarnih) ljudskih potreba u uzročnom je odnosu i s nastajanjem novih, također univerzalnih, socio-kulturnih potreba. Te izvedene (instrumentalne ili sekundarne) potrebe, ili socio-kulturne imperitive, kao i njihove socio-kulturne odgovore, Malinowski (1960:125) skicira na sljedeći način: 1) *kulturni aparat oruđa i potrošačkih roba* (mora biti proizveden, korišten, održavan i zamijenjen novom proizvodnjom) → ekonomija, 2) *ljudsko ponašanje* (što se tiče njegove tehničke, običajne, pravne ili moralne preskripcije, mora biti kodificirano, regulirano u djelovanju i sankciji) → društvena kontrola, 3) *ljudski materijal* (kojim je svaka institucija održana, mora biti obnovljen, oblikovan, uvježban i opskrbljen punim znanjem plemenske tradicije) → obrazovanje, 4) *autoritet* (unutar svake institucije mora biti definiran, opremljen moćima i obdaren sredstvima za prinudno izvršavanje svojih naloga) → politička organizacija.

I u konačnici, kultura/društvo prema Malinovskom (1960) osigurava zadovoljenje i treće razine potreba, odnosno integrativnih i simboličkih (npr. prijenosa iskustva preko preciznih i dosljednih načela, intelektualne i emotivne kontrole sudbine i vjerojatnosti, komunalnog ritma rekreacije, vježbe i odmora itd.), kojima se koordiniraju i integriraju aktivnosti prvih

dviju razina potreba, i to preko »viših« aktivnosti kao što su: magija i religija, ceremonije, znanje/znanost, umjetnost itd. (Panof, 1979; Langness, 1987; Barnard, 2004 itd.).

U svakom slučaju, očito je kako, za razliku od ostalih pravaca funkcionalizma, Malinowski (1960; 2002 itd.) svojim pristupom u središte stavlja pojedinca/ku, i to kao temelj društva/kulture.⁴⁰

2) S druge strane, funkcionalizam je, po Malinowskom (u Fortes, 1960:159), »...teorija koja je započela terenskim radom, te vodi iznova nazad terenskom radu«, odnosno, njegov se pristup temelji na terenskom radu i izravnom promatranju, poznatijem kao sudioničko opažanje, određene zajednice. Dakako, iako nije prvi antropolog što je vršio intenzivnija terenska istraživanja,⁴¹ Malinowski je definitivno, kao prvi antropološki školovan istraživač, svojim temeljitim i detaljnim istraživanjem na Trobrijandu postavio osnovne principe sudioničkog opažanja (čime je antropologiji, između ostalog, priskrbio karakteristiku eksperimentalne znanosti), a koji i danas predstavljaju važnu smjernicu antropolozima/ginjama diljem svijeta; stoga, ne čudi da ga se često naziva ocem suvremenog antropološkog rada na terenu. Naime, uvidio je da je za shvaćanje istraživane zajednice potrebno duže (barem par godina) boraviti u istoj⁴² (prije njega su antropolozi u promatranjnoj zajednici, uglavnom, provodili nekoliko tjedana), odnosno, aktivno i svakodnevno sudjelovati u životu zajednice (oponašati njihove životne standarde), poznavati jezik ljudi koje se izučava

---

⁴⁰ Inače, Malinowski pojam *funkcije* navodi još u svojoj disertaciji, ali čisto unutar matematičkog konteksta, dok, kao što je iz navedenog uočljivo, unutar njegove antropološke teorije funkcija poprima dinamičko značenje, odnosno, povezuje socio-kulturne elemente s ljudskim potrebama (Thornton i Skalník, 2006). Ili, izravno, riječima samog Malinowskog (1960:39), funkcija predstavlja »...zadovoljavanje potrebe aktivnošću u kojoj ljudska bića surađuju, koriste artefakte i troše dobra.«

⁴¹ Tako je u ovom kontekstu prilika navesti, uglavnom manje poznatu, činjenicu kako je četrdesetak godina prije Malinowskog veliki ruski antropolog, biolog i humanist Nikolaj Nikolajevič Mikluho-Maklaj (1949) proveo sveukupno preko dvije i pol godine etnografskog istraživanja na Novoj Gvineji.

⁴² Naravno, koliko god se to zbog neznanja, kao inovacija, često pripisuje Malinowskom, te su činjenice, prije njega bili svjesni i neki drugi antropolozi; primjerice, Frank H. Cushing, William H. R. Rivers itd.

(jedan je od prvih što je istraživao na domorodačkom jeziku)⁴³, sustavski promatrati i tumačiti ljude i događaje unutar njihova socio-kulturna konteksta, s pripadnicima/ama promatrane zajednice zajednički raspravljati o istraživanom itd. Takvim se sveobuhvatnim pristupom etnograf/kinja senzibilizira sa zajednicom te stječe veću mogućnost shvaćanja perspektive njezinih članova/ica, odnosno na taj se način pokušava svijet gledati njihovim očima (Evans-Pritchard, 1951; Malinowski, 2002). Ili, samim riječima Malinowskog (2002:82) »...ako se istraživač, što govori domorodačkim jezikom te živi među njima neko vrijeme, pokuša uživjeti i shvatiti njihove osjećaje, otkriti će kako ih može ispravno procijeniti. Uskoro će naučiti razlikovati kada je domorodačko ponašanje u skladu s njegovim, a kada, kao što se to ponekad događa, u suprotnosti.« U svakom slučaju, svoj pristup terenskom radu prvi put detaljnije predstavlja u spomenutim: članku »Baloma: duhovi mrtvih na Trobrijandskom otočju« i knjizi *Argonauti zapadnog Pacifika*.

4. Umjesto zaključka

Naposljetku, prilika je samo kratko istaknuti, a što natuknuh i u uvodniku prošlog broja *Holona*, kako je Malinowski jedan od prvih integralnih antropologa, odnosno utemeljitelja integralna diskursa u antropologiji. Tako već u *Argonautima zapadnog Pacifika* (2002) ističe važnost pluriperspektivnosti, relativizma i integralizma pri proučavanju zbiljnosti. Uostalom, prepoznajući komplementarnost mnoštva teorijskih pristupa, on eksplicite ističe potrebu za integralnošću, odnosno konstruktivnošću, i striktno unutar antropološke teorije. Tako, primjerice, konkretno u sklopu spomenutog eseja o Frazeru Malinowski (1960:213) navodi: »Počinjemo sada jasno uviđati kako evolucionizam i historijska metoda, načelo razvoja i činjenica difuzije, objašnjenja pojmovima mentalnih procesa i socioloških teorija, nisu ni međusobno isključivi niti su intrinzično neprijateljski, nego nadopunjujući i neizbježno u uzajamnoj vezi.«

---

⁴³ Malinowski je bio poliglot. Uz materinski poljski, vladao je latinskim i grčkim, te govorio engleski, francuski, njemački, ruski, talijanski, španjolski, motu i kilivila (kirivinski) (Murdock, 1943).

Bronisław Malinowski: deus ex machina...

Definitivno, mišljenja sam da jedino takav, neisključiv i integrirajući, pristup omogućava antropologiji aktualnost i u današnje vrijeme kada se često dovodi u pitanje njezina svrha, odnosno kada se govori i o smrti antropologije; dapače, smatram da joj jedino takav diskurs omogućava da postane »...jedna od najviše filozofijskih, prosvjetljujućih i uzdižućih disciplina znanstvenog istraživanja.« (Malinowski, 2002:408).

Literatura:

Barnard, Alan (2004). *History and Theory in Anthropology*, Cambridge: Cambridge University Press

Campbell, Joseph (2004). *The Hero with a Thousand Faces*, Princeton: Princeton University Press

Eriksen, H. Thomas; Nielsen, S. Finn (2001). *A History of Anthropology*, London: Pluto Press

Evans-Pritchard, E. Edward (1951). *Social Anthropology*, London: Cohen & West Ltd.

Firth, Raymond (1960). Introduction: Malinowski as Scientist and as Man, in Firth, Raymond (ed.) (1960). *Man and Culture: An Evaluation of the Work of Bronisław Malinowski*, London: Routledge & Kegan Paul, pp. 1-14

Fortes, Meyer (1960). Malinowski and the Study of Kinship, in Firth, Raymond (ed.) (1960). *Man and Culture: An Evaluation of the Work of Bronisław Malinowski*, London: Routledge & Kegan Paul, pp. 157-188

Kuper, Adam (1983). *Anthropology and Anthropologists: The Modern British School*, London: Routledge & Kegan Paul

Langness, L. Lewis (1987). *The Study of Culture*, rev. ed., Novato: Chandler & Sharp Publishers Inc.

Malinowski, Bronisław (1960). *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*, New York: Oxford University Press

Malinowski, Bronisław (2002). *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*, London: Routledge

Bronisław Malinowski: deus ex machina...

- Mikluho-Maklaj, Nikolaj Nikolajevič (1949). *Putovanja*, Zagreb: OIP Novo pokoljenje
- Murdock, P. George (1943). Bronislaw Malinowski, *American Anthropologist*, 45:441-451
- Moore, D. Jerry (2009). *Visions of Culture: An Introduction to Anthropological Theories and Theorists*, 3-ed., Lanham: Altamira Press
- Panof, Mišel (1979). *Bronislav Malinovski*, Beograd: Bigz
- Thornton, J. Robert; Skalník, Peter (eds.) (2006). *The Early Writings of Bronisław Malinowski*, Cambridge: Cambridge University Press
- Wayne, Helena (ed.) (2002). *The Story of a Marriage: The Letters of Bronislaw Malinowski and Elsie Masson Volume I 1916-1920*, London & New York: Routledge

Vanja Borš***BRONISŁAW MALINOWSKI:
DEUS EX MACHINA OF ANTHROPOLOGY****Abstract**

The purpose of this, popularizing, work is to look back and present fundamental, but also some lesser known, biographical information about the one of the most famous anthropologists, Bronisław Malinowski, and do so in the context of commemorating 130 years from his birth. Therefore, this work primarily traces his education, influences, research and educational activity. The essential contributions of Malinowski to anthropology, that is, his concept of functionalism and participant observation, are briefly presented as well.

Key words: *Malinowski, socio-cultural anthropology, functionalism, participant observation*

---

* Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Ivana Lučića 3, HR-10 000 Zagreb, vbors@ffzg.hr